

CUMHURİYETÇİLİK İLKESİ VE TÜRK MİLLETİ İÇİN ÖNEMİ

PRINCIPLE OF REPUBLICANISM AND ITS IMPORTANCE FOR TURKISH NATION

Mehmet KAYIRAN¹

Mustafa Yahya METİNTAŞ²

Özet

Türk İnkılabı, “Türk Milleti’ni” aklın ve bilimin öncülüğünde, özgürlükçü bir ortamda, milli iradeyi esas alarak, tam bağımsız bir devlet olarak çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarmayı amaç edinmiştir. Bu hedefe yönelik, kendi içinde tutarlı ve uyum içinde birbirine bağlı, bir, diğerini tamamlayan düşünce sistemi ise “Atatürk İlkeleri” dir.

Yeni Türk Devletinin temel niteliklerini oluşturan bu ilkeler: “Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık”tır.

Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyet’inin bütün anayasalarının değiştirilemez, değiştirilmesi teklif bile edilemez değeri olan “Cumhuriyetçilik İlkesi” ne geçiş süreci ve özellikleri incelenmiştir. Devlet ve toplum düzeninde, yönetiminde millet iradesinin egemen olduğu idare biçimi “Cumhuriyetçilik” olarak tanımlanabilir.

Atatürk’e göre, “Cumhuriyet demokrasinin en iyi uygulandığı, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu bir devlet ve yönetim biçimidir. O’na göre, “Cumhuriyet fazilettir”, “Türk Milleti” nin tabiat ve adetlerine de en uygun yönetim şeklidir...

Bu incelemede; “Atatürk İlkeleri” nin dayandığı tarihi ve sosyolojik temeller Batı’da ve Türkler ’de demokrasi ve cumhuriyet düşüncesinin gelişimi, “Milli Egemenlik” ve “Cumhuriyetçilik” ilkesinin esasları ve nitelikleri temel kaynaklar ile bu hususlarla ilgili literatür analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Egemenlik, Cumhuriyetçilik, Türk Milliyetçiliği, Atatürk

Summary

The Turkish Revolution aimed at bringing the "Turkish Nation" above the level of contemporary civilization as a fully independent state on the basis of national will in a libertarian environment under the leadership of intelligence and science. The thought system which is consistent with this goal and which is coherent and complementary to another is "Ataturk's Principles". These principles which constitute the basic qualities of the new Turkish State are "Republicanism, Nationalism, Populism, Statism, Secularism and Revolutionism".

In this study it changed the whole constitution of the Republic of Turkey, which is not even offer Changing values "republican principle 'during the transition process and the properties were investigated. In the state and society order, the mode of administration in which the rule of the nation is dominant can be defined as "republicanism". According to Atatürk, "The best practice of the Republican democracy is that the sovereignty belongs unconditionally to the nation. According to him, "Republican virtue" is the most suitable form of management for the nature and customs of "Turkish Nation" ... In this study, the historical and sociological basis on which Atatürk's Principles are rooted has been evaluated by analyzing the literature under the development of democracy and republican thought in the West, the principles of national sovereignty, the principles and qualities of the principle of "republicanism"

Key Words: National Sovereignty, Republicanism, Turkish Nationalism, Ataturk

¹Dr. Öğr. Üy. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir

²Dr. Öğr. Üy. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir

Giriş

Milli Mücadele'nin askeri yönü büyük bir zaferle son ermişti. Yüzyıllardır, Türkü "Öz Vatanı Anadolu'dan" atmak için emperyalist devletlerce yapılan planlar boşa çıkarılmış, vatan toprakları dış düşmanlardan temizlenmişti.

Sıra, "Milli İnkılabın" tamamlanmasına gelmişti. Tarih sahnesine, Türk adı, Türk dili, Türk tarihi, Türk kültürü (harsı); milli siyaseti, milli hedefi ile milli bir devlet olarak çıkış ve milli bir hüviyeti benimseyiş, milli İnkılabın –Türk İnkılabının- özünü teşkil etmektedir. Mustafa Kemal Paşa, İttihat ve Terakkicilerin tatbik edemedikleri "Türkçülük İdealini" hayata geçirmiş ve yeni bir Türk devleti kurmuştur.¹

Milli Mücadele sonunda, Osmanlı Devleti'ne de ad veren Osmanlı hanedanı; -padişah-yani devlet başkanı olma vasfını yitirmiş, devlet merkezi Ankara'ya taşınmış, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhurbaşkanlığı'nda "Türk Devleti, yeni döneminde yeni şartlarıyla varlığını devam ettirmeye başlamıştır."²

Atatürkçülük, kısaca Atatürk ilke ve inkılapları demektir. Türk İnkılabı, Atatürk'ün liderliğinde yapılmıştır. Milletinin vasıflarını çok iyi bilen ve değerlendiren Atatürk'ün en büyük ideali; Milletini "çağdaş medeniyet düzeyinin üstüne çıkarmak", "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" gerçeğini rehber edinmektir. "Yapıcılık ve yaratıcılık, Atatürkçü düşünce sisteminin temel felsefesini oluşturur."³

Atatürk, askeri ve siyasi başarılarla yetinmemiş, Türk milletinin çağdaş bir toplum düzeyine ulaşmasını sağlamak için köklü değişikliklere girişmiştir. Bu bakımdan Atatürk, bir medeniyet savaşı da kazanmak karar ve azmi içinde bulunuyordu. Türk İnkılabı, bütünüyle 1919'dan önceleri Atatürk'ün kafasında belirlemiştir.⁴ Bu sistemini, 19 yıl gibi kısa bir sürede, acele etmeden, belli bir sıra takip ederek birer birer gerçekleştirecektir.⁵ Kullandığı metodu Atatürk Nutuk'ta şöyle açıklamaktadır:⁶

"Tatbikatı bir takım safhalara ayırmak ve vakayi ve hadisattan istifade ederek milletin hissiyat ve eskârını ihzar eylemek ve kadem kademe yürüyerek hedefe vasıl olmaya çalışmak lazım geliyordu."

Atatürk'ün çizdiği yön ve hedeften asla sapma olmadı. Atatürk, önce vatani kurtararak milli bağımsızlığı sağlamış, saltanatı yıkarak millet egemenliğine dayanan bir yönetimin temellerini atmış, hukuk düzenini çağdaşlaştırmış, laikliği getirerek, milli tarih, milli dil

¹ Hikmet TANYU, *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, Ankara, 1961 s.8.

² Tuncer BAYKARA, *Milli Mücadele (1918-1923)*, Ankara, 1985 s.104.

³ Bekir TÜNAY, "Jeopolitik Tehditler Karşısında "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt II, (Temmuz 1986) Sayı 6 s.743.

⁴ Bedia AKARSU, *Atatürk Devrimi ve Yorumları*, Ankara, 1981,s.8.

⁵ Bkz.:T.T.T. Cemiyeti, Tarih IV, İstanbul, 1934, s.137 vd.

⁶ Mustafa Kemal ATATÜRK, NUTUK I, Ondördüncü Basılış, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1981, s.14. Bundan sonraki dipnotlarda *NUTUK I*, *NUTUK II*, *NUTUK III*, diye verilecektir.

çalışmalarıyla milli bilinci yaratmıştır. Türk İnkılabı üzerine değerli bir kitap hazırlamış olan Prof. Bernard Lewis, bu köklü değişimleri şöyle özetlemiştir:⁷

“Türkiye’de temel değişiklik-İslami bir imparatorluktan milli bir Türk devletine, bir Ortaçağ teokrasısından anayasalı bir Cumhuriyete, bürokratik bir feodalizmden modern bir kapitalist ekonomiye- birbirini izleyen reformcu ve radikal dalgaları tarafından uzun bir sürede tamamlandı.”

23 Nisan 1920’de, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla Türk Milleti’nin tarihinde yeni bir dönem başladı. Yeni bir Türk devletinin temeli atıldı. Devletin kuruluşu, işgal kuvvetlerine ve İstanbul Hükümeti’ne karşı koyan “milli iradeye” dayanıyordu. Bu yeni devlet, hiçbir makama veya bir şahsın onayına gerek duymadan, bizzat millet tarafından, kendi güç ve iradesiyle, hâkimiyeti ve bağımsızlığı uğruna savaşarak, anlaşmalar, kanunlar yaparak siyasal ve hukuksal yollardan geçerek kurulmuştu. Milli iradeye dayalı ve milli egemenliğe sahip olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimle işbaşına gelmişti. “Meclisin Üstünlüğü” prensibi kabul edilmiş bu meclisten üstün hiçbir kuvvete ve yetkiye imkân tanınmamıştı. Özetle söylemek gerekirse, millet, egemenliğine ve bağımsızlığına sahip olmuştu.⁸

İşte, bizim incelemeye çalışacağımız konu - Cumhuriyetçilik - Atatürkçü düşünce sisteminin temel unsurlarından biridir. Yeni kurulan Türk devletinin esaslarındandır. “Atatürkçülükte Tam Bağımsızlık ve Milli Egemenlik İlkeleri Devletin Temel Unsurlarıdır.” Yeni Türk devletinin dayandığı esaslar “Tam Bağımsızlık” ve “Kayıtsız Şartsız Milli Egemenlik ”ten ibarettir.⁹

Her inkılabın üzerinde yükseldiği düşünceler vardır. Belli bir düşünceye dayanmayan inkılabın oluşması imkânsızdır. Türk İnkılabı gerçekleştirilirken dayandığı fikirler ve esasların sistemli bir şekilde ifade edilmesine “Atatürk İlkeleri” adı verilir. Atatürk İlkelerinin temelinde yatan düşünceler, özellikle XVI. Yüzyıldan sonra işlenmeye başlayan, akla ve bilime dayanan fikirler ve ilkeler bütünüdür. İnsanlığın ortak mirası olan bu düşünceleri özümseyen Atatürk, Türk milletinin gerçeklerine, ihtiyaçlarına uyan ilkelerini yükseltmiş, onlara dayanarak bu inkılabları yapmış ve yürütmüştür. Atatürk bu düşünceleri kendi sezgisi, akli ile değerlendirmiş, onlara Türk milliyetçiliği anlayışından doğan yeni boyutlar kazandırmış ve uygulamaya koymuştur.¹⁰

Bilindiği gibi Atatürk, hayatı boyunca mensup olduğu Türk Milletini sevmiş ve onu yüceltmeye çalışmıştır. O’nun her alanda yaptığı çalışmalar ve verdiği mücadele; Türk’ün

⁷ Bernard LEWIS, *Modern Türkiye’nin Doğusu*, Çev.: Metin KIRATLI, Ankara, 1970, s.474.

⁸ Daha geniş bilgi için bkz.: Celal BAYAR, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluş Temeli: Birinci Büyük Millet Meclisi”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 1970, Sayı 31, s.12-26.; Samet AĞAOĞLU, *Kuvayi Milliye Ruhü, Birinci Büyük Millet Meclisi*, İstanbul, Baha Matbaası, 1973.

⁹ *ATATÜRKÇÜLÜK (Üçüncü Kitap) Atatürkçü Düşünce Sistemi*, Genel Kurmay Başkanlığı Yayını, Ankara, 1983, s.7

¹⁰ Bu hususta daha geniş bilgi için bkz.: Ahmet MUMCU, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-II*, Ankara, 1986, s.106 vd. İbrahim KAFESOĞLU-Mehmet SARAY, *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Temeller*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1983, Ahmet MUMCU, *Atatürkçülükte Temel İlkeler*, İstanbul, 1981, Peyami SAFA, *Türk İnkılabına Bakışlar*, Ankara, 1981, Bu konuda yüzlerce kaynak verilebilirse de, Atatürk’ün Nutuk’u, Söylev ve Demeçleri... gibi Atatürk’ün bizzat söylediği ve yaptığı çalışmalarını anlatan kitaplar bu alanda yapılan araştırmalara temel teşkil eder. İncelememizi biz de bu esas kaynaklara dayanarak yapmaya çalışacağız.

milletler arasında layık olduğu yeri alabilmesini sağlamak içindir. Atatürkçülüğün de, onun sistemli bir şekilde ifadesi olan ilkelerinin de esasını Türklük bilinci ve Türk Milliyetçiliği teşkil eder. Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılığın yegâne kaynağı “Türk Milliyetçiliğidir.”

1. Atatürk İlkeleri'nin Dayandığı Temeller Ve Ortak Özellikleri

Atatürk ilkeleri bir bütünü oluşturan ilkelere dir. Bu sebeple ortak özelliklerinin ve dayandığı tarihi temel in aynı olması gerekli ve doğaldır. Bu ilkelerin fikir ve anlayış olarak, Milli Mücadele'nin başlangıcından itibaren ortaya çıktığını, başta Atatürk olmak üzere, yeni Türk Devleti'ni kuranların davranış, çaba ve kararlarıyla gerçekleştirildiğini söylemek yanlış değilse bile eksik bir anlatımdır. Zira Türkler ne Amerikalılar gibi yakın zamanda devlet kurmuş bir millettir ne de devlet anlayışları Batılılarınkine benzer özelliklere sahip bir millettir.

Türkler, Başka milletlerde rastlanmayan bir şekilde bugüne kadar değişik bölgelerde, ayrı veya aynı anda birden çok devlet kurmuşlardır.¹¹ Atatürk'ü anlayabilmek için Türk devlet yapısını ve Türk kavminin konu ile ilgili fikir ve düşüncelerini de bilmek ve tanımak gereklidir. Türkler'in kurdukları devlet ve imparatorluklar bize şunu ispat etmektedir:

Türkler, bağımsızlıklarına, özgürlüklerine, hukuk ve adalete en fazla değer veren millettir. Türk Milleti'nin büyük önderi Atatürk; Amasya'dan (22 Haziran 1335'de (1919) kumandanlara ve valilere gönderdiği tamimde: “Vatanın tamamîyetini milletin azim ve kararı kurtaracaktır.”¹² Diyerek, Türk milletinin bağımsızlığına ve hürriyetine uzanan elleri kırmaya çağırmıştır.

Atatürk bunu şu şekilde ifade etmiştir:¹³

“Ne vakit başladığı bilinmeyen zamanlardan beri bağımsızlığı şerefi ile yaşayan milletimiz en feci bir çökmeyle nihayet buluyor gibi görüşmüşken esaret kaydına karşı evladını ayaklanmaya davet eden ecdat sesi kalplerimiz içinde yükseldi ve bizi son kurtuluş mücadelesine davet etti.”

Özetleyecek olursak, Atatürk'ün fikri temelini oluşturan unsurların başında, tarihin derinliklerinden gelen Türk devlet anlayışı ve zengin bir kültür birikimi gelir. Batı insanı son asırlarda devletin ancak vatandaşı olabilmiştir. Hâlbuki Türkler, devleti ile bütünleşmiştir. Türk devleti, Türkler için, Türkler mensubu olduğu Türk Milleti için vardır. Bunun için de Batılı devletler, tarihin hemen her döneminde Türk devletinin iktidarını sınırlayıcı birtakım önlemlerin ihtiyacı içinde olmuştur.¹⁴

¹¹ Tarihte kurulan Türk Devletleri hakkında son yıllarda yapılan incelemelerden birisi için bkz.: Abdülkadir DONUK, “Tarihte 16 Türk Devleti Meselesi ve Türk Devleti'nin Karakteri” Türk Kültürü, Yıl XXII (Mart 1984), Sayı 251, s.146-161.

¹² Tarih IV, s.353, (5 No'lu dip notta geçen eser bu şekilde kısaltılarak verilecektir).

¹³ Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, 3.Baskı, Hazırlayan: Utkan KOCATÜRK, Ankara, 1984, s.4.

¹⁴ Aydın KEZER, “Türk ve Batı Kültüründe Devlet Kavramı”, Milli Kültür, (Mart 1984) Sayı:44 s.3, Aydın TANERİ, Türk Devlet Geleneği, Ankara, 1981.

Atatürk'e göre, Türkiye Cumhuriyeti'ni yalnızca siyasi bağımsızlığı yeterli sayılamaz ve burada durulamazdı. O, Türk Milleti'nin ideali olan "tam bağımsız" bir devlet olmasını istiyordu. Türk'e yakışanı da buydu. Atatürk, tam bağımsızlıktan şunu anlıyordu:¹⁵

"İstiklali tam denildiği zaman, bittabi, siyasi, mali, iktisadi, adli askeri, harsi ve ila... Her hususta tam ve serbest-i tam demektir. Bu saydıklarımından herhangi birinde istiklalden mahrumiyet, millet ve memleketin manayı hakikisiyle bütün istiklalinden mahrumiyeti demektir."

Hiç kuşkusuz Atatürk'ün "tam bağımsızlık" ilkesi, başka bir milletle ya da milletlerle işbirliği yapmamak anlamında değerlendirilmemelidir. O'na göre tam bağımsızlık kazanıldıktan sonra, bu ilkeyi zedelememesi şartıyla diğer milletlerle ilişkiler kurulmalıdır. Devlet ve milletin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanın bütünlüğüne aykırı düşmemek koşulu ile "memleketimize karşı istila emeli beslemeyen her hangi devletin fenni, iktisadi, sanii muavenetini memnuniyetle karşılız."¹⁶

Görüldüğü gibi, Atatürk her şeyden önce Türklerin bağımsız ve hür yaşamak hususundaki hasletlerini iyi bildiğinden yeni kurduğu Türk Devleti'nin de bu esas üzerinde yükselmesini gaye edinmiştir. "Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir."¹⁷ diyen Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni bu temel üzerine kurmuş, fikirlerini bu esas üzerine dayandırmıştır. "Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mevrusatından alan aşk-ı istiklal ile meftun bir adamım" diyen Atatürk şöyle devam eder:¹⁸

"Bence bir millette şerefın, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi mutlaka o milletin hürriyet ve istiklaline sahip olmasıyla kaimdir."

Osmanlı Devleti'nin çöküş sebeplerinden en önemlisi; "Türk cemiyetiyle idare bünyesine musallat olan devşirme külesinin birbirinden ayrı ve her hususta birbirinin zıddı sayılabilecek iki cemiyet teşkil etmesinde gösterilebilir. Bunlardan, birincisi milli bir cemiyet, ikinci kozmopolit bir küledir."¹⁹ Bu tarihi gerçeği çok iyi gören Atatürk, yeni kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni, Türk milletine dayanan, her bakımdan milli bir devlet olarak inşa etmiştir.

Görüldüğü gibi; Atatürk ilkeleri Türk toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur. Bu ilkelerin kabul edilmelerinde ve benimsenmelerinde herhangi bir dış baskı, -Tanzimat döneminde olduğu gibi- körü körüne taklitçilik ya da özentisi etkisi yoktur. Kaynağı, Türk Tarihi ve zengin bir Türk mirasıdır -Türk kültürüdür.-

Atatürk İlkelerini Türk'ün öz niteliklerine aykırı düşen anlayışlarla anlatmaya ve açıklamaya kalkışmak Atatürk İlkelerini anlamamaktır. Türk milletine ve Atatürk'e ihanettir. Hem Atatürk'ün sözleriyle, hem de uygulamaları ile belirlenmiş olan Atatürk İlkelerinin her birini Türk milletinin ruhuna, karakterine, ananelerine ve yeteneklerine uygun düşen yönleriyle değerlendirmek gerekir. Atatürk İlkelerini birbirinden ayırmak, tek tek

¹⁵ Nutuk II, s.624.

¹⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937, Ankara 1954, s.9. (Bundan sonraki atıflarda Söylev ve Demeçler III olarak kısaltılacaktır.

¹⁷ y.a.g.e., s.24.

¹⁸ y.a.g.e., s.24.

¹⁹ İsmail Hami DANİŞMEND, Türklük Meseleleri, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1983, s.48.

değerlendirmeye çalışmak, onları “Türk İnkılabından” ayrı düşünmek de gereksizdir, yanlıştır. Atatürkçülük bir bütündür ve ilkeleri de bir bütünü oluşturan unsurlardır. Birbirleriyle tam bir uyum ve bütünlük içinde bulunan ilkeler Atatürkçülük dediğimiz bir dünya görüşünü ortaya çıkarmıştır.²⁰

2. Cumhuriyet Düşüncesinin Tarihi Gelişimi

2.1. Batı’da Demokrasi Ve Cumhuriyet Düşüncesi

Her devlet için üç zorunlu unsurun varlığı şarttır. Bu üç öge; belli sınırları olan bir vatan –ülke-, onun üzerinde yaşayan bir insan topluluğu –halk-millet-, ve ortak bazı özelliklere sahip insanların kendi içinden çıkardıkları güç, yani egemenliktir. Bu üç ögeden birinin yokluğu devletin de ortadan kalkmasını sebep olur.²¹

Egemenlik, mutlaka toplumun içinden çıkan bir güçtür. Egemenliğin kullanılış şekilleri de bize devletin idare sistemini gösterir. En genel anlamda, insanlık tarihi boyunca üç yönetim şekli görülmüştür. Egemenliğin aynı soydan gelen bir kişi tarafından kullanılmasına “monarşi”, belli bir grubun elinde ise “oligarşi”, toplumun bütününe aitse “demokrasi” adı verilmektedir.

Burada şu hususun da ayrıca belirtilmesi gereklidir; her demokrasi Cumhuriyet olmadığı gibi, her Cumhuriyet de demokrasi değildir.²² Bu nedenle Cumhuriyet ve demokrasi birbirlerinin aynı olmamakla beraber, demokrasinin bir sonucu olarak Cumhuriyet ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet, en genel ifade ile milletin egemenliğini kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığı ile kullandığı devlet şeklidir.

Cumhuriyet yönetiminin tarihini, ilkçağlarda eski Yunan’a kadar uzatanlar vardır. Yunan’ın site devletlerinde görülen ve halkın egemenliğinin geçerli olduğunu iddia ederek bu küçük devletleri “Cumhuriyet” olarak kabul edenler²³ varsa da, bugünkü anlamda bunlara bu adın verilmesi yanlıştır. “Cumhuriyet” yönetimi monarşik bir rejime karşı tepki olarak doğmuştur. Ne Yunan’da ne de Roma’da demokrasiden ve cumhuriyetten söz etmek doğru değildir. Belli bir grubun yönetimde söz sahibi olabildikleri bu yönetim şekline adı cumhuriyet de olsa oligarşi demek daha yerinde olur. Zira demokrasinin gelişmesi:

1. Yönetenlerin yetkilerini yönetilenler lehine sınırlandırmak,
2. Mümkün olduğu kadar daha fazla kişinin oy kullanabilmesini sağlayarak yönetime katılanların sayısını azami ölçüde artırmak yönünde olmuştur.

²⁰ İncelememizde bu esas göz önünde bulundurulmaya çalışılacak ve “Cumhuriyetçilik” bu temel çerçeve içinde değerlendirilecektir.

²¹ Ahmet MUMCU, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-II ... s.114.

²² Devletin adına “Cumhuriyet” geçen Rusya’da demokrasiden söz edilemeyeceği gibi, adına Cumhuriyet kelimesi geçmeyen, başında bir kralın bulunduğu İngiltere’ye ise “monarşi” denilemez.

²³ Anıl ÇEÇEN Atatürk ve Cumhuriyet, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s.10.

Aslında, “Cumhuriyet” denildiği zaman anlaşılması gereken demokrasiye dayanan, egemenliğin tüm halka ait olduğu cumhuriyetlerdi. Bu bakımdan, Ortaçağ ve kent cumhuriyetleri Ceneviz ya da Cenova –İtalya kent cumhuriyetlerini- de bu yönetim şekliinden ayır tutmak zorundayız. Bunlar olsa olsa oligarşik cumhuriyetlerdir.²⁴

Çağımızın Cumhuriyetini hazırlayan gelişmeler ise, İngiltere’de Kral I. John’un 1215’de imzalamak zorunda kaldığı “Magna Carta” ile başlar. Bu belge ile Kral’ın yetkilerinin sınırlandırılması ile yönetilenler lehine ilk adım atılmıştır. 1640 yılındaki İngiliz İnkılabı ile Cromwell’in önderliğini yaptığı hareket Cumhuriyet’in ilan edilmesine yol açmışsa da bu yönetim kısa sürede diktatörlüğe dönüşmüştür. (1658’den sonra ise İngiltere’de demokrasi rayına oturdu, İngiliz demokrasisi günümüze kadar giderek daha fazla insanın yönetime katılması ile, adım adım gelişmiştir.

Avrupa’da 18. yüzyıldan itibaren egemen olmayı başlayan akılcı ve bilimci yaklaşım ile endüstrideki inkılaplar toplumun refahını artırmıştır. Halk giderek yönetime katılma yolunda daha fazla istekli bir hale gelmiştir. Demokrasi alanında; Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımsızlığını kazanması da büyük bir adım olarak değerlendirilmektedir.²⁵ Thomas Jefferson’un kaleme aldığı ve 1776’da ilan edilen “Bağımsızlık Bildirisi” ve 1789’da yapılan seçimler sonucunda George Washington’un seçimle işbaşına geldiği, tarihte ilk kez günümüze kadar süren cumhuriyet de kurulmuştur.

Nihayet, Fransız İhtilali ve 26 Ağustos 1789 tarihli “Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi” insanlık tarihinde demokrasi alanında atılan adımların en büyüğünü teşkil etmektedir.²⁶ Fransız İhtilali’nden sonra önce Avrupa’nın diğer devletlerine yayılan milliyetçilik fikri ile hürriyet, adalet ve eşitlik gibi kavramlar Osmanlı Devleti’ni etkilemekte gecikmedi.

Batı’da ana hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız demokrasinin gelişmesi fikri günümüze kadar bütün fertleri de etkileyecek şekildeki yayılmasını sürdürmüştür. Halkın tam olarak yönetime katılma çabaları İkinci Dünya Savaşı sonunda ancak sağlanabildi. Batı’da özellikle kadınlara siyasi hakların tanınması Türk İnkılabından sonraya rastlaması üzerinde durulmaya değer bir olgudur. Bu durum, Türk milletinin Batılılardan daha fazla demokrasiye düşkün bir millet olduğu ve karakterlerinin demokrasiye uygun olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

3. Cumhuriyetin Kuruluşu Ve Milli Egemenlik

Osmanlı İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’nda yenilişi 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasıyla kesinleşti.²⁷ İtilaf Devletleri aralarında yaptıkları gizli anlaşmaları uygulamaya koymak amacıyla İstanbul’a gelerek şehre asker çıkardılar. Şubat 1919’da toplanan Paris Barış Konferansında Yunan delegesi Venizelos’un İzmir’in

²⁴ Toktamış ATEŞ, Cumhuriyet, Ankara, 1986, s.39-40.

²⁵ Toktamış ATEŞ, y.a.g.e., s.49.

²⁶ Gerek 1924 tarihli Anayasamız, gerekse Vatandaş İçin Medeni Bilgiler kitabında yer alan kavram ve görüşlerin benzerliği Atatürk’ün Fransız İhtilali ve sonrası dünyaya yayılan, fikirleri çok iyi bildiğini ve kendi milli bünyemize uygun olanlarını da aldığını göstermektedir. Bkz: Şerafettin TURAN, Atatürk’ün Düşünce Yapısının Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Ankara, 1982, s.15.

²⁷ Tarih. IV, S.13.

Yunanlılar'a verilmesini istemesi ve özellikle de İngilizlerce desteklenen Yunan kolordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmesi Türk Milleti'ni harekete geçirdi. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa Üçüncü Ordu Müfettişi olarak Samsun'a Anadolu topraklarına ayakbastı. O gün, Türk Tarihi'nde yeni bir devrin açılmasının başlangıcıdır.²⁸

Büyük Lider Atatürk, (Ziya Gökalp'in yukarıda belirttiği Türk'ün en kuvvetli noktası) Türk milletinin tehlike ve harp anlarında mucizeler göstereceğini bildiğinden, Türk'ün istiklal ve hürriyet aşığı bir millet olarak “ya istiklal ya ölüm” parolası etrafında bir liderin önderliğinde daima toplanacağına olan inancı yüzünden hiç vakit kaybetmeden harekete geçti²⁹. Bu büyük mücadeleyi başlatma, Türk Milleti'nin bir ferdi olarak O'nun için kutsal bir görev olduğu kadar, bir zorunluluktur. Çünkü O da milleti gibi, hürriyet ve istiklaline son derece düşkündü, esir olarak yaşamaktansa ölmeyi tercih eden bir karaktere sahipti. Atatürk Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:³⁰

*“Türk şairinin dediği gibi, “**Türküme ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi**” diyelim düşmanlarımıza bu hakikati ifade ettiğimiz gün, kanaatimize, mefkûremize, istikbalimize yan bakan her ferdi düşman telakki ettiğimiz gün, milli benliğe uzanacak her eli şiddetle kırdığımız, milletin önüne dikilecek her haili derhal devirdiğimiz gün, halası hakikiye vasıl olacağız.”*

Atatürk'ün daha önceki devirde olduğu gibi, Milli Mücadele'nin başından “hayata gözlerini kapayınca kadar HALKIN İNÇİNDE KALMAK VE HERŞEYİ HALK İLE BERABER YAPMAK temel alışkanlık ve kararı idi.”³¹ Milli birlik ve beraberliği sağlamak için harekete geçen Mustafa Kemal Paşa, “İngiliz himayesini”, “Amerikan mandasını” ve “mahalli kurtuluş” çarelerine matuf kurtuluş tekliflerinin yerine; “ciddi ve hakiki kararın” ne olduğunu şöyle açıklıyordu.³²

“Efendiler, bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyeti milliyeye müstenit, bilakaydüşart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek!”
Hakiki kurtuluşun parolası da tesbit edilmişti. Bu; “ya istiklal ya ölüm”dü,³³

İlk kararın gerçekleştirilmesi yolunda atılan adımlar bunu takip etti. Hedefe yürürken asla sapma olmadı. Atatürk 21-22 Haziran 1919 gecesini yaveri Cevat Abbas Bey'e dikte ettirdiği “Amasya Tamimi”nde:³⁴

“Vatanın tamamıyeti, milletin istiklali tehlikededir. Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.”

Diyerek Sivas'ta milli bir kongrenin toplanması da istiyordu. Önce Erzurum'da, sonra Sivas'ta toplanan Kongreler bize göstermektedir ki Atatürk, İstiklal Mücadelesini milletle

²⁸ Cumhuriyet Tarihimize ilgili hemen hemen bütün eser ve makalelerde bu husus incelenmiştir. Ancak; Özellikle de, Türklüğü ortadan kaldırmaya çalışan Türk düşmanlarının bu faaliyetleri ve kurtuluş çaresinin ne olduğu Büyük lider Atatürk'ün Nutuk'unun ilk 15 sayfasında açık seçik bir biçimde anlatılmıştır.

²⁹ Erol Mütercimler, *Fikrimizin Rehberi: Gazi Mustafa Kemal*, İstanbul, 2016, s. 809.

³⁰ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II, s.143.

³¹ Cemal KUTAY, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Ankara, (1973), s.200.

³² *Nutuk I*, s.12

³³ *Nutuk I*, s.13

³⁴ *Nutuk I*, s.30-31,

birlikte; millet iradesine dayanak yürütmek istiyordu. Nitekim bundan sonraki gelişmeler de bunu ispat etti.

“Vatanın tamamiyetinin, milletin istiklalinin” tehlikede olduğu Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlarda da yer aldı. Türk milleti istiklaline yine kendi azim ve kararı ile kavuşmalıydı. İstanbul’da milletin temsilcilerinin toplanması –işgal altında olduğu için...- da doğru değildi. Anadolu’nun en emin yeri olan Ankara’da Millet’in temsilcilerinin toplanması ve milletin mukadderatını yine milletin tayin etmesi tek çıkar yoldu. Gelişmeler bunu gerektirmiştir.³⁵

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920’de yani, İstanbul işgal edilip son Osmanlı Meclisi’nin dağıtılmasından üç gün sonra vilayetlere ve kolordu kumandanlıklarına gönderdiği genelge ile “Fevkalade salahiyeti haiz bir meclisin Ankara’da içtimai ve dağılmış Meclisi Mebusundan Ankara’ya gelebileceklerin de bu meclise iştirak etmesi zaruretinden bahsedilerek yeni intihabata başlanması bildiriliyordu.”³⁶ Osmanlı Meclis-i Mebusan’ının seçildiği “Seçim Kanunu” aynı kalmakla birlikte, 23 Nisan 1923’te Türkiye Büyük Millet Meclisi –Millet’in temsil edildiği meclis- toplandı.³⁷

Türk milleti “Milli Egemenliğine” sahip çıkıyor ve Meclis’in en yaşlı üyesi Sinop Milletvekili Şerif Bey’in açış konuşması ile:³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin “milletin mukadderatını bizzat deruhte ve idare etmeye başladığı...” açık seçik belirtilerek Türk Milleti’ne ve bütün dünyaya ilan ediliyordu. Meclis, milletin istiklal ve hürriyetin sağlamayı, Anadolu’dan düşmanı atmayı temel gaye edinmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin daha ilk açıldığı günlerde Atatürk’ün söylediği sözler de anlamlıdır. Atatürk, Padişah ve Halifelik hususunda, milli birliğin bozulmasına meydan vermemek, Meclis’in toplanma gayesine aykırı düşmemek, İtilaf Devletleri’ne hukuki bakımdan müdahale etme fırsatı vermemek gibi sebeplerle Meclis’te yaptığı konuşmalarda; “Halifelik ve Saltanat’ın esaretten kurtarılmasından söz etmişse de³⁹ daha sonraki gelişmeler; Atatürk’ün temel hedefinin vatanın kurtuluşundan sonra, egemenliği kayıtsız şartsız millete devretmek olduğunu göstermiştir.⁴⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisi yurtdışı otoritesini sağladıktan sonra düzenli orduyu kurma çalışmalarını da tamamladı. Bir yandan Türk yurdunu işgal eden düşmanlarla mücadele yürütülürken bir yandan da yeni bir düzen kurma yolunda çalışmalar yapıyordu. Daha Meclis açılır açılmaz Atatürk’ün 24 Nisan 1920’de verdiği önerenin kabul edilmesinden ve yapılan konuşmalardan kesin olarak şu anlaşılıyordu: Milli irade vatanın geleceği ile ilgili işlere bilfiil el koymuştu. Meclis’in üstünde bir güç yoktu. Meclis hem vatan

³⁵ Tarih, IV, s.26-49.; Nutuk I,s.44, Tayyip Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken – Mondros Mütarekesinden Büyük Millet Meclisinin Açılmasına, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 2011, s. 533.

³⁶ Tarih, IV, s.51.

³⁷ Kemal DAL, “Milli Egemenlik ve Temsili”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt II, (Kasım 1985), Sayı 4, s.105.

³⁸ Bu konuşma için bkz.: TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, cilt 1, Ankara, 1961, s.2-3,

³⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, Cilt 1, s.30/32.

⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kuruluşu, çalışmaları hususunda daha geniş bilgi için bkz.: Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU, “Türkiye’de Ulusal Egemenliğin Kurulması ve Tanıtılması”, Türk Dili, Yıl 19, Cilt XXII, (Mayıs 1970), Sayı 224, Ss. 72-89; Yunus NADİ, Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılış ve İsyanlar, İstanbul, 1955.;İhsan GÜNEŞ, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin Düşünsel Yapısı, Eskişehir, 1985.

savunması ile hem de milletin yönetimi ile ilgili bütün işlere bakacaktı. Kısaca, hukuk yönünden de milli egemenlik kurulmuş oluyordu.⁴¹

Türk devletinin kuruluşu ve TBMM'nin yetkileri tespit edildikten sonra Atatürk'ün hazırlayıp sunduğu 13 Eylül 1920 tarihli tahrir Meclis'in 18 Eylül 1920 tarihli toplantısında okundu. Bu tahrirde Türkiye'nin siyasi, sosyal, idari ve askeri bakımdan takip edeceği politika tespit edilmiştir. Aradan dört ay geçtikten sonra da "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" olarak 20 Ocak 1921'de ilan edilmiştir. Bu anayasada kuvvetler birliği sisteminin hâkim olduğu, bütün kuvvet ve salâhiyetin millette olduğu açıkça belirtilmiştir.

Hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğu, idare usulünün halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare temeli esasına dayandığı (Madde 1) belirtilmiştir. Diğer maddelerine de bakıldığında bu Anayasa ile getirilen sistemin "Adı konulmamış bir Cumhuriyet olduğu görülebilmektedir."⁴²

1 Kasım 1922 Tarihinde 307 Numaralı bir kararla da, "**Osmanlı İmparatorluğu'nun inkıraz bulup Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Teşekkül Ettiğine Dair Heyeti Umumiye Kararı**" ile de padişahlığın kaldırıldığına ve "Makamı Hilafetin esir bulunduğu ecnebilerin elinden kurtaracağına karar verildi."⁴³

Türk'ün öz vatanı Anadolu'dan düşman atılmış, bir Türk Devleti daha tarihteki yerini almış, yönetimi de esas itibarıyla belli olmuştu. Sıra bu yönetimin adının konmasına gelmişti. Nihayet o da yapıldı ve "**Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Bazı Mevadinin Tavzihen Tadiline Dair Kanun**" 29 Ekim 1923'te kabul edildi.⁴⁴ Buna göre: "**Madde 1- Hâkimiyet, bila kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat bilfiil idare etmesi esasına müstenittir. Türkiye Devletinin şekli hükümeti, Cumhuriyettir.**"

Atatürk'ün Erzurum Kongresi'nin toplanmasından önce Mazhar Müfit Kansu'ya söylemiş olduğu; "şekli hükümet Cumhuriyet olacaktır"⁴⁵ sözü de gerçekleşmiş oldu.

Cumhuriyet'in ilan edildiği gece "oybirliği" ile Mustafa Kemal Paşa Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı'na seçildi.⁴⁶ Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı bu seçim üzerine yaptığı tarihi konuşmada şunları söyledi:⁴⁷

"...Ancak bu sayede ve Allah'ın inayetiyle, şahsıma tevcih buyurduğunuz ve buyuracağınız vezaifi hüsnü ifaye muvaffak olabileceğimi ümidederim. Daima muhterem arkadaşlarımın ellerine, çok samimi ve sıkı bir surette yapışarak onların şahıslarından kendimi bir an bile müsteğni görmeyerek çalışacağım, milletin teveccühünü daima nokta-i istinat telakki edecek hep beraber ileriye gideceğiz Türkiye Cumhuriyeti mesut, muvaffak ve muzaffer olacaktır."

⁴¹ Bkz.: TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, Cilt I, s.30-32,

⁴² Bkz.: Suna KILI-A.Şerif GÖZÜBÜYÜK, *Türk Anayasa Metinleri "Senedi İttifaktan Günümüze"*, Ankara, T. Z. Tunaya, Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük, Ankara, 1981, s. 128.

⁴³ Bekir Sıtkı YALÇIN-İsmet GÖNÜLAL, *Atatürk İnkılabı...*, Ankara, 1984, s.285.

⁴⁴ B.Sıtkı YALÇIN,... a.g.e., s.293.

⁴⁵ Mazhar Müfit KANSU, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. I, 2.baskı, Ankara, 1986, s.73.

⁴⁶ Cumhuriyet'in ilanı hususunda "Tatbiki için münasip zaman, beklediğim bir fikrin tatbik anı gelmişti" diyen Atatürk bu gelişmeleri **NUTUK**'unda en güzel şekilde anlatmaktadır. Bkz.: **NUTUK II** s.798-845.

⁴⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I*, s.326

4. Cumhuriyetçilik İlkesinin Esasları Ve Nitelikleri

“Cumhuriyetçilik ilkesinin” esaslarına geçmeden önce buraya kadar anlatmaya çalıştıklarımızın bir özetini vermek konuyu daha iyi kavramamız bakımından faydalı olur düşüncesindeyim. “Cumhuriyetçilik İlkesinin” benimsenmesinde etken olan hususların başında:

Tarih boyunca kurulan Türk devletlerinin yönetim esasının adı “Cumhuriyet” olmamakla beraber, bu devletlerin meşrutiyet ve Cumhuriyet yönetimlerinde var olan “kurultay”lar ve “danışma meclisleri”ni daima oluşturdukları gerçeğidir. Hakan ve Padişahlar böyle bir meclis toplanmadan hiçbir zaman büyük kararlar vermemişlerdir. Türk devletlerini idare yetkisi, hükümdar dâhil hiç kimsenin tek başına elinde toplanmamıştır ve “ortak sorumluk sistemi adını verebileceğimiz bir sistem bütün “Oğuzlar Devleti” yapısına hâkimdir,”⁴⁸ İslamiyet’ten sonraki Türk devletlerinde de bu durum devam etmiştir. Yetkilerin bir elde toplanmaması, bugünkü demokratik sistemin de esasını teşkil eder, Türk devletlerinde “kararların, bir nev’i parlamento olan “kurultay” tarafından hem de uzun tartışmalardan sonra alındığı görülmektedir.”⁴⁹

Osmanlı İmparatorluğu’nda bu danışma meclisleri genişletilmiş kubbe altı toplantıları biçiminde olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme dönemlerinde de bu meclisler toplanmıştır. Ancak, genel olarak bilgisiz ve milletimize düşman unsurlar devlet yönetiminde yer aldıklarından, bu genişletilmiş kubbe altı toplantılarında alınan bazı kararlar milletin aleyhinde olmuştur. Divanı Hümayun başkâtibi Halef Efendi’nin Yunanlılar lehine çalışması ve Türklüğe verdiği zarar, Türk olmayan unsurların devlet yönetiminde etkin görev alabilmeleri durumunda ortaya çıkacak sonuç hakkında, uyarıcı olması gereken onlarca olaydan sadece birisidir.⁵⁰

Bütün bunlara göre, “Cumhuriyetçilik İlkesi”nin benimsenmesinde iki önemli hususun etken olduğunu söyleyebiliriz:

Birincisi, “Türk Milleti’nin” ruh ve karakter yapısına en uygun düşen yönetimin “Cumhuriyet” oluşu, ikincisi de son iki yüz yıldır süren ve bunalımlar yaratan Padişahlık yönetiminin yarattığı tepkidir.

“Türk Tarihi ve Türk Kültürü” üzerine değerli incelemeleri bulunan Mehmet Altay Köymen’in de belirttiği gibi; Oğuzların meydana getirdiği Anadolu’daki Muhteşem Türk devletini kuran bu millet engin tarihinden akıp gelen bir medeniyet mirasına sahiptir. Bu miras bazen kendisinin de farkına varmadığı “içgüdü” halinde, bazen de gelenek halinde mevcuttur. Yoksa Türk Milletinin, gerek Atatürk tarafından ne bir günde karar verilip ilan edilen Cumhuriyet rejimine geçerken; gerekse, çok partili demokratik hayata geçerken

⁴⁸ Daha geniş bilgi için bkz.: Mehmet Altay KÖYMEN, “Türkler ve Demokrasi” 50.Yıl Konferansları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (Türkiye Cumhuriyeti’nin 50.Yılı) yayınları, Ankara, 1976, s.152.

⁴⁹ M. Altan KÖYMEN, y.a.g.m., s.153, (Bu husus belgelere dayanarak açıklanmaktadır.)

⁵⁰ Halef Efendi’nin Yunan “Megali İdea”sı leyhine çalışmış olması, Osmanlı Devlet adamlarının Türk olmayanlara çok güvenmeleri, onlara devlet işlerinin önemli yerlerinde görev ve sorumluluk vermeleri yüzünden uğranılan kayıpların acı bir örneğini teşkil etmektedir. Bkz.: Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Hazırlayan: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1985, s.31 vd.

gösterdiği olgunluk ne sadece “Gülhane Hatt-ı Hümayunu” ile ne de I. ve II. Meşrutiyet hareketleriyle izah etmeğe imkân yoktur.”⁵¹

Atatürk, Türk Milleti'nin demokrasi ve Cumhuriyet hususundaki fikrini şöyle ifade etmiştir:⁵²

“Türk milletinin tabiat ve çıkarına en mutabık olan idare Cumhuriyet idaresidir.”

Buradan da şu önemli sonucu çıkarabiliriz:

“Türk Milletinin yaradılış ve anlayışına en uygun yönetim Cumhuriyet yönetimidir.”

Daha önce, demokrasi ve cumhuriyet ne demektir hususunu kısaca açıklamış ve her demokrasinin cumhuriyet, her cumhuriyetin de demokrasi olmadığını örnekler vererek de izah etmiştir. Türk devletinin kurucusu Atatürk'e göre cumhuriyet nedir, neden demokrasiye en uygun yönetim şekli cumhuriyettir: Şimdi de bu hususu yine kendi sözleri ile anlatmaya çalışacağız. Atatürk'e göre demokrasi:⁵³

“Artık, demokrasi fikri, daima yükselen bir denizi andırmaktadır.” “Artık, hâkimiyetin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek, hükümdar enderdir.”

Atatürk, XVI. yüzyılda demokrasi prensibinin hükümdarların nüfuzunu kırmak için siyasi mücadele vasıtası olarak kullanıldığını ve bu mücadelelerde ortaya atılan fikirlerin şunlar olduğunu belirtmektedir:

“Kuvvet millete aittir. Onu kanun dairesinde bir hükümdara vermiştir. Bazı ahvalde geri alabilir. XVIII. Asırda idi ki, demokrasi fikri, mukavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan halini aldı. Demokrasi prensibi, Hâkimiyeti Milliye prensibi şekline girdi ve hukuki esasiyeye geçti. Artık milletle hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya Hâkimiyet tecezzi ve ferağ edilemez fikri çıktı.”

Atatürk'e göre demokrasi fikri şu şekilde izah edilir:⁵⁴

“Hâkimiyet fertlerin iradesi fevkinde, fertlerin teşkil ettikleri milletin müşterek şahsiyetine raci, umumi, maşeri iradedir. Binaenaleyh hâkimiyet birdir, cüzlere ayrılamaz ve hakimiyetin ifade ettiği maşeri irade, onun sahibi olan müşterek şahsiyet, millet tarafından hiçbir vakit başkasına devir ve ferağ edilemez.”

Atatürk'e göre demokrasi prensibinin bariz vasıfları:

“siyasi, fikri, ferdi ve müsavatperverdir.”⁵⁵ “Ferdî ve müsavatperver vasıflarından “umumi ve müsavi re prensibi çıkar.”

Atatürk'e göre çağın demokrasiye aykırı düşünsel ve siyasi akımları ise:

“I. Bolşevik nazariyesi

II. İhtilalci Siyasi Sendikalizm nazariyesi

⁵¹ M. Altan KÖYMEN, “Türkler ve Demokrasi”, 50.Yıl Konferansları s.157.

⁵² Atatürk'ün Söyle ve Demeçleri III s.74.

⁵³ Afet İNAN, M.Kemal Atatürk'ten Yazdıkları, Ankara, 1969, s.20

⁵⁴ Demokrasinin bu bariz vasıfları hakkındaki açıklamalar için bkz.: Afet İNAN, Vatandaş İçin... s.29-30.

⁵⁵ Daha geniş bilgi için bkz.: Afet İNAN, M.Kemal..., s.25-26

III. Menfaatlerin temsili nazariyesi” dir.

Görüldüğü gibi demokrasiye ve cumhuriyetçilik ilkesine başta “komünizm” olmak üzere “Milli İradeye” dayanmayan yönetim şekillerinin hepsi aykırıdır.

Atatürk’e göre Cumhuriyet idaresi; demokrasinin bütün manasıyla idealinin milletin tamamının aynı zamanda idare eden vaziyette bulunabilmesini, hiç olmazsa, devletin son idaresini yalnız milletin ifade ve izhar etmesini ister⁵⁶. Ancak, bu memleketlerin büyüklükleri, milletlerin fikri karakter ve eğitimleri gibi sebeplerle bu ideal idareden büsbütün yoksun kalmaları tehlikesin doğurur. Bu tür bir idare tam anlamıyla dünyanın hiçbir yerinde hiçbir zamanda uygulanmamıştır. Dolayısıyla en iyi idare şeklini Atatürk şöyle belirtir:⁵⁷

“Binaenalyh, demokrasi prensibinin en asri ve mantıki tatbikini temin eden hükümet şekli Cumhuriyettir.”

Cumhuriyet’te son söz, millet tarafından, müntahap meclistedir. Millet namına her türlü kanunları o yapar. Hükümete itimat eder. Millet, vekillerinden, memnun olmazsa, muayyen zamanlar nispetinde, başkalarını intihap eder. Millet hâkimiyetini; devlet idaresine iştirakini ancak zamanında reyini kullanmakla temin eder.”

Yeni kurulan Türk Devleti’nin de yönetim şekli, Türk Milleti’nin karakterine en uygun, insanlık tarihinin de en son aşamasını teşkil eden, egemenliği hiçbir kayıt ve şart tanımadan millete veren, yönetimde doğrudan doğruya Türk halkını söz sahibi yapan bir Cumhuriyet idaresi olabilirdi. Bu sebeple Türk Devleti’nin adı “Türk”, rejimi, “Cumhuriyet” olan “Türkiye Cumhuriyeti” olmuştur.

Cumhuriyetçilik ilkesini hem benimsenmesinde hem de temel unsurlarından birisini bir teşkil eden esası da; “Türk Devleti’nin Tür Milleti için var olduğu” prensibinden hareketle “Hükümet millet, millet hükümettir”, ilkesine dayanmış olmasıdır. Bu hususta Atatürk şöyle demiştir.⁵⁸

“Bugünkü hükümetimiz, teşkilatı devletimiz doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir teşkilatı devlet ve hükümettir ki, onun ismi Cumhuriyettir. Artık hükümet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükümet Millettir ve Millet Hükümettir. Artık hükümet ve hükümet mensupları kendilerinin milletten gayri olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.”

“Cumhuriyetçilik İlkesi”nin temel özelliklerinden birisi de; Kanun önünde hiç kimseye ayrıcalık tanımama”, “Sınıf mücadelesini reddederek sosyal dayanışmaya önem vermesidir”.

Atatürk’ün fikri yapısına esas olan, bütün prensiplerinin kaynağını teşkil eden temel unsurun Türk Tarihi ve Türk Kültürü olduğunu daha önce söylemiştik. Burada tekrar edişimizin sebebi ise, bu prensibin kaynağında da açık seçik görüleceği gibi, tarih boyunca Türk devletlerinde hiçbir zaman sınıf mücadelesi gibi bir meselenin ortaya çıkmadığı gerçeği

⁵⁶ Kemal Arı, Atatürk ve Aydınlanma: Düşünsel Temelleri ve Gelişimi, İzmir, 2009.

⁵⁷ Afet İNAN, M.Kemal..., s.23.

⁵⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II, s.230.

ile bu tezimizi kuvvetlendirmekte, belgelemektir. Yine bizzat Atatürk'ün ifadesi ile konuya açıklık getirmek istiyoruz:

Atatürk, daha 1 Aralık 1921'de Bakanlar Kurulu'nun göreve ve yetkisini belirten kanun teklifi münasebetiyle yaptığı konuşmada yönetimin demokrasiye, sosyalizme, hiçbir şeye benzemediği hususunda yapılan bir tenkite verdiği cevapta “Efendiler biz benzememekle ve benzetilmemekle iftihar etmeliyiz! Çünkü biz bize benziyoruz Efendiler!” Demiştir.⁵⁹

Aynı konuşmasında: “...*Milli hâkimiyeti, milli iradeyi yegâne tecelli ettiren bir hükümettir, bu mahiyette bir hükümettir! Sosyoloji noktasından bizim hükümetimizi ifade etmek lazım gelirse “halk hükümeti” deriz. Diyerek halkçılığın yeni yönetimde yalnızca hayatını ve istiklalini kurtarmak için çalışarak sağlanabileceğini hak ve yetki sahibi olmanın yolunun da çalışmaya dayandığını ifade etmiştir.*⁶⁰

Atatürk, Türk halkının sınıf esasına dayanmadığını şu şekilde açıklamıştır:⁶¹

“Bizim halkımızı menfaatleri yekdiğerinden ayırılır sınıf halinde değil; bilakis mevcudiyetleri ve muhassalai mesaisi yekdiğerine lazım olan sınıflardan ibarettir.”

Cumhuriyetçilik ilkesi siyasal mekanizma yönünden tüm atılımların da itici gücü olmuştur. Halkçılık düşüncesinin de temel kaynağı “Milliyetçilik” ve “Cumhuriyetçilik” ilkeleridir.

Atatürk'ün “Devletçilik İlkesi” bilhassa devletin ekonomi alanındaki faaliyetlerini demokrasi ve Cumhuriyetçilik İlkesi” çerçevesinde kesin olarak sınırlamaktadır. Bu hususta Atatürk şunları söylemiştir:⁶²

*“Prensip olarak, devlet, ferdin yerine kaim olmamalıdır...” . “O halde, diyebiliriz ki, “ferdiyet inkişafının mani karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet faaliyetinin hududuna teşkil eder.” “Laiklik ilkesi” ve “İnkılapçılık ilkesi” de “Cumhuriyetçilik ilkesi” çerçevesinde ele alınmalı ve sınırları da siyasi hürriyet ve demokrasi prensiplerine uygun olarak çizilmelidir.*⁶³

Özetlersek; “Cumhuriyetçilik İlkesi” “Milli Devlet ve Çağdaş Medeniyet İlkesi” ile birlikte doğup gelişmiştir. Bütün Türk Vatandaşlarının kanunlar önünde eşitliğini, hürriyetini sağlamak amacına yöneliktir. Cumhuriyetçilikte çok partili parlamenter sistem esastır. Tam bağımsız ve Milli bir siyaset takip edilmesi, Milli çıkarlarımız tehlikeye girmedikçe “Yurttan

⁵⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, s.196-197

⁶⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, s.196

⁶¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, s.112. “Atatürk'ün Sınıfsız Toplum İlkesi” hususunda daha geniş bilgi için bkz.: Mehmet Altay KÖYMEN, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Nasıl Ele Alınmalıdır”, Milli Kültür, (Aralık 1983), Sayı, 43, s.7-8

⁶² Afet İNAN, Vatandaş İçin..., s.58.

⁶³ Bu konuda da daha geniş bilgi için bkz.: Afet İNAN, Vatandaş İçin..., s.20-100. Diğer Atatürk İlkelerinin de temelini oluşturan “Milliyetçilik İlkesi” hakkında da aynı kitabın 1-20 sayfaları. Ayrıca; Turhan FEYZİOĞLU, “Türk Milli Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Milli Egemenliği”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. I, Sayı 3, Ss. 741-791; Hamza EROĞLU, “Milli Egemenlik İlkesi ve Anayasalarımız” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. I, Sayı I, Ss.137-163; Ahmet MUMCU, Atatürk'e Göre Milli Egemenlik, Ankara, 1986 (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayını).

Sulh, Cihanda Sulh” prensibine uyulması da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin temel siyasetini teşkil eder⁶⁴.

Sonuç

“Milli Mücadele’nin askeri yönü büyük bir askeri zaferle sona ermiş ve “Türkiye Cumhuriyeti” adıyla yeni bir Türk Devleti kurulmuştur. Türk Devleti’nin dayandığı ilkelere ise “Atatürk İlkeleri” diyoruz. Bu ilkeler, tarih boyunca kurulan “Türk Devletleri” nin fikir ve felsefesini oluşturan temel fikirlerin sistemli bir şekilde ifade edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler başta Atatürk olmak üzere Ziya Gökalp ve diğer Türk Milliyetçileri tarafından ortaya atılan fikirlerin bir bütünüdür ve Türk İnkılabının ideolojisidir. Bu sebeple “Atatürk İlkeleri” bir bütünü oluşturan, Türk Milletinin ihtiyaçlarından doğmuş, kabul edilmelerinde ve benimsenmelerinde herhangi bir dış baskı, körü körüne bir taklitçilik ya da özentisi bulunmayan esaslardır.

Milli Mücadele’nin başlangıcından itibaren Türk Devleti’ni kuranların çaba ve kararlarıyla oluşup gelişen “Atatürk İlkeleri’nden beşi (Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık) de, “Atatürk’ün Türk Milliyetçiliği” ilkesine dayanır.

Devlet olmanın esasını “istiklali tam” ve bilakayt ve şart hâkimiyeti milliye” esasına bağlayan Atatürk, bu temeller üzerinde; “Türkçülük idealini” tatbik ederek Milli bir devlet hüviyetine sahip bir “Türk Devleti’ni” kurmuştur. Türk İnkılabının ve “Türk Devleti’nin dayandığı esaslardan biri de hiç şüphesiz; “Cumhuriyetçilik İlkesidir.”

Cumhuriyet: Milletin hâkimiyetini kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığı ile kullandığı bir yönetim biçimidir diye tarif edebiliriz.

Cumhuriyetçilik ise: Milletin kendi kendini yönetmesi gerçeği ve gereği üzerine kurulmuş “Cumhuriyet” yönetimine dayanan; milli hâkimiyetin ve hürriyetin temelidir.

Cumhuriyetçilik İlkesi’ nin benimsenmesinde etkili olan hususların başında “Cumhuriyet” yönetiminin Türk milletinin ruh ve karakter yapısına en uygun yönetim oluşu gelir. Bir etken ise, devletin yönetiminin yabancı unsurların eline geçmesi ile bozulmuş olan “Osmanlı Devleti” yönetimine duyulan tepkidir.

Atatürk tarafından ilan edilen “Cumhuriyet”in benimsenmesinde, çok partili demokratik sisteme geçişte ve Türk Milleti tarafından “Cumhuriyetçilik İlkesi”nin kıskançlıkla savunulmasının sebebini ne “Gülhane Hatt-ı Humayunu” ile ne de I. Ve II. Meşrutiyet hareketleriyle izah etmenin mümkün olmadığını incelememizde geniş olarak anlatmaya çalıştık. Türk Milleti’nin siyasi olgunluğunu ve demokrasiye yatkınlığını tarihte kurulan Türk devletlerinin geleneğinde arayan ve tespit ederek uygulamaya koyan ise ilk kez Atatürk’tür. Türk halkının ise; “halkı bütünüyle refaha kavuşturmaktan ibaret olan eski Türk devlet anlayışına aykırı hareket ettiğini gördüğü” hükümetleri iktidardan düşürmesi Türkler’in demokratik ruh ve karaktere sahip bir millet olduğunu ispat etmektedir.

⁶⁴ Kemal Karpat, Türk Siyasal Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi, Çev.: Ceren Elitez, İstanbul, 2015, s. 31 – 33.

Batı'da XVI. Asıda milli devletlerin kurulmaya başlaması, XVIII. asırda da, hâkimiyetin kaynağı üzerine başlatılan demokrasi alanındaki fikir ve düşüncelerin gelişip yayılmasından Osmanlı Devleti de etkilenmiştir. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yetişen ve "Türkiye Cumhuriyeti" ni kuran; başta Atatürk olmak üzere diğer Türk aydın ve devlet adamlarının da etkilendiğini söyleyebiliriz. Ancak, bu etkilenme ve uygulama tamamen Türk Milleti'nin karakter ve ruh yapısına uygun bir tarzda olmuştur. Taklitçilik ve başkalarına benzemeyi Atatürk, şiddetle reddetmiştir. Türk Devleti'nin kuruluş ve yükselmesinde esas alınan temel unsurun, "Türklük Duygusu" olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple, Atatürkçülüğü de, "Cumhuriyetçilik İlkesi"ni de, diğer ilkeleri de, Türk'e öz niteliklere aykırı düşen anlayışlarla anlatmaya ve açıklamaya çalışmak hem bu ilkeleri, hem Türk'ü ve hem de Atatürk'ü anlamamak olur.

"Cumhuriyetçilik İlkesi"nin esaslarını ve niteliklerini de şekilde özetleyebiliriz:

1. Cumhuriyetçilik, Türk milletinin ruh ve karakterine en uygun demokratik bir sistemdir.
2. Cumhuriyetçilik, milli hâkimiyet ve demokrasi ilkelerine dayanır.
3. Cumhuriyetçilik İlkesi, milletle-devlet, devletle-millet arasında bir kaynaşma sağlar.
4. Cumhuriyetçilik İlkesi, kanun önünde her vatandaşını eşit tutma ve sınıf mücadelesini reddederek sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmeyi hedef almıştır.
5. Atatürkçülüğün esaslarından birisi de, milli hâkimiyet ve cumhuriyet olduğundan; bu ana ilkeye aykırı tutum ve demokrasi ile ilgili olmaya komünizm başta olmak üzere faşizm ve diğer diktatörlük rejimleri "Cumhuriyetçilik" ilkesine aykırıdır.
6. Cumhuriyetçilik ilkesinin başka bir niteliği de; ekonomik, siyasi, kültürel ve askeri alanlarda tam bağımsız bir siyasetin takip edilmesini amaç edinmiş oluşudur. Milli bir siyaset devletimizin geleceği için şarttır.
7. Türkiye'nin milli çıkarlarını tehlikeye sokmamak kaydıyla, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" prensibi "Cumhuriyetçilik İlkesi" nin de temel bir gereğidir.
8. Cumhuriyetçilik' te çok partili parlamenter sistem amaçtır.
9. Cumhuriyetçilik, Türk Milletini çağdaş medeniyet seviyesinin de üzerine çıkarmayı amaç edinen temel esasların çıkış noktasıdır.
10. Cumhuriyetçilik, siyasal mekanizma yönünden bütün faaliyetlerin de itici gücüdür.

11. Çıkış noktası “Türk Milliyetçiliği” olan Cumhuriyetçilik, bütün hürriyetlerin dayandığı ana ilkedir.

12. Cumhuriyetçilik, Türk milletinin refah ve mutluluğunu sağlamayı amaç edinen ve Türk Devleti’ni sonsuza kadar yaşatmayı amaç edinen bir Atatürk İlkesi’ dir.

KAYNAKÇA

Abdülkadir DONUK, “Tarihte 16 Türk Devleti Mes’alesi ve Türk Devleti’nin Karakteri” Türk Kültürü, Yıl XXII (Mart 1984), Sayı 251.

Afet İNAN, M.Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım, Ankara, 1969.

Ahmet MUMCU, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-II, Ankara, 1986

Ahmet MUMCU, Atatürkçülükte Temel İlkeler, İstanbul, 1981.

Ahmet MUMCU, Atatürk’e Göre Milli Egemenlik, Ankara, 1986.

AKARSU, Bedia, Atatürk Devrimi ve Yorumları, Ankara, 1981.

Anıl ÇEÇEN Atatürk ve Cumhuriyet, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981.

Atatürkçülük (Üçüncü Kitap) Atatürkçü Düşünce Sistemi, Genel Kurmay Başkanlığı Yayını, Ankara, 1983.

Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri, 3.Baskı, Hazırlayan: Utkan KOCATÜRK, Ankara, 1984.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937), Ankara 1954.

Aydın KEZER, “Türk ve Batı Kültüründe Devlet Kavramı”, Milli Kültür, (Mart 1984) sayı:44.

Aydın TANERİ, Türk Devlet Geleneği, Ankara, 1981.

Bekir Sıtkı YALÇIN-İsmet GÖNÜLAL, Atatürk İnkılabı, Ankara, 1984.

Bernard LEWİS, Modern Türkiye’nin Doğusu, Çev.: Metin KIRATLI, Ankara, 1970.

Celal BAYAR, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluş Temeli: Birinci Büyük Millet Meclisi”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, 1970, Sayı 31.

Cemal KUTAY, Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları, Ankara, 1973.

Erol Mütercimler, Fikrimizin Rehberi: Gazi Mustafa Kemal, İstanbul, 2016.

Hamza EROĞLU, “Milli Egemenlik İlkesi ve Anayasalarımız” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.I, Sayı I, Ss.137-163.

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU, “Türkiye’de Ulusal Egemenliğin Kurulması ve Tanıtılması”, Türk Dili, Yıl 19, Cilt XXII, (Mayıs 1970), Sayı 224.

İbrahim KAFESOĞLU-Mehmet SARAY, Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Temeller, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1983.

İhsan GÜNEŞ, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin Düşünsel Yapısı, Eskişehir, 1985.

İsmail Hami DANIŞMEND, Türklük Meseleleri, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1983.

Kemal DAL, “Milli Egemenlik ve Temsili”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt II, (Kasım 1985), Sayı 4.

Kemal Arı, Atatürk ve Aydınlanma: Düşünsel Temelleri ve Gelişimi, İzmir, 2009.

Kemal Karpat, Türk Siyasal Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi, Çev.: Ceren Elitez, İstanbul, 2015.

Mazhar Müfit KANSU, Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber, c.I, 2.baskı, Ankara, 1986.

Mehmet Altay KÖYMEN, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Nasıl Ele Alınmalıdır”, Milli Kültür, (Aralık 1983), Sayı, 43.

Mehmet Altay KÖYMEN, “Türkler ve Demokrasi” 50.Yıl Konferansları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (Türkiye Cumhuriyeti’nin 50.Yılı) yayınları, Ankara, 1976.

Mustafa Kemal ATATÜRK, NUTUK I, II, III, On dördüncü Basılış, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1981.

Peyami SAFA, Türk İnkılabına Bakışlar, Ankara, 1981.

Samet AĞAOĞLU, Kuvayı Milliye Ruhu, birinci Büyük Millet Meclisi, İstanbul, Baha Matbaası, 1973.

Suna KİLİ-A.Şerif GÖZÜBÜYÜK, Türk Anayasa Metinleri “Senedi İttifaktan Günümüze”, Ankara.

Şerafettin TURAN, Atatürk’ün Düşünce Yapısının Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Ankara, 1982.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, cilt 1, Ankara, 1961.

Toktamış ATEŞ, Cumhuriyet, Ankara, 1986.

T.T.T. Cemiyeti, Tarih IV, İstanbul, 1934, s.137 vd.

Turhan FEYZİOĞLU, “Türk Milli Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Milli Egemenliği”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.I, Sayı 3, Ss. 741-791.

Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Hazırlayan: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1985.

Yunus NADİ, Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılış ve İsyenlar, İstanbul, 1955.